

Sygn. akt II CSKP 237/22

POSTANOWIENIE

Dnia 22 czerwca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku A. U.
przy uczestnictwie D. U.
o podział majątku wspólnego,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 22 czerwca 2022 r.,
na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawczyni
od postanowienia Sądu Okręgowego w T.
z dnia 27 lutego 2019 r., sygn. akt VIII Ca [...],

**I. uchyla zaskarżone postanowienie w części dotyczącej
wierzytelności przysługującej wnioskodawczyni z tytułu
działalności gospodarczej prowadzonej przez uczestnika i w tym
zakresie przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w T. do
ponownego rozpoznania,**

II. odrzuca skargę kasacyjną w pozostałej części,

**III. pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego w orzeczeniu kończącym postępowanie.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w T. postanowieniem z dnia 14 sierpnia 2018 r. ustalił, że:

I. w skład majątku wspólnego wnioskodawczyni A. U. oraz uczestnika D. U.
wchodzi:

1. prawo własności nieruchomości położonej w T. przy ulicy B. [...] z udziałem 10120/245421 części w nieruchomości wspólnej, stanowiącej grunt oraz części budynku i urządzenia, które nie służą do wyłącznego użytku właścicieli lokali, objętej księgą wieczystą KW nr [...]/1 prowadzoną w Sądzie Rejonowym w T., o wartości 420 000,00 zł;
2. udział wynoszący 237/11907 części w prawie własności nieruchomości lokalowej niemieszkalnej – garażu położonego w T. przy ulicy B., z ustalonym sposobem korzystania wyłącznie z części stanowiącej miejsce postojowe o pow. 23,7 m², dla której Sąd Rejonowy w T. prowadzi księgę wieczystą KW nr [...]/7, o wartości 27 500,00 zł;
3. szczegółowo opisane ruchomości stanowiące wyposażenie lokalu, o którym mowa w pkt 1) o wartości łącznej 3120,00 zł;

II. wnioskodawczyni przysługuje wobec uczestnika wierzytelność w wysokości 105 000,00 zł z tytułu rozliczenia sumy 210 000,00 zł uzyskanej przez niego ze zbycia spółdzielczego w dniu 23 maja 2011 r. własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego położonego w T. przy ulicy S. [...], wchodzącego w skład majątku wspólnego;

III. wnioskodawczyni przysługuje wobec uczestnika wierzytelność w wysokości 452 061,50 zł z tytułu rozliczenia kwot pobranych przez uczestnika w latach 2008 – 2012 z rachunku bankowego spółki cywilnej M. M. – D. U. w łącznej wysokości 904 123,00 zł w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą;

IV. uczestnik poniósł nakład z majątku osobistego na majątek wspólny w postaci lokalu mieszkalnego opisanego w pkt I ppkt 1) w wysokości 162 120,00 zł;

V. dokonał podziału majątku wspólnego w ten sposób, że przyznał wnioskodawczyni na wyłączną własność składniki tego majątku opisane w pkt I ppkt 1-3 z obowiązkiem spłaty na rzecz uczestnika kwoty 306 920,00 zł w terminie jednego roku od dnia uprawomocnienia się postanowienia z odsetkami ustawowymi w razie uchybienia terminowi płatności;

VI. przyznał na wyłączną własność wnioskodawczynie wierzytelności wymienione w pkt II I III i zasądził z tego tytułu na jej rzecz od uczestnika kwotę 557 061,50 zł płatną w terminie jednego roku od uprawomocnienia się postanowienia z odsetkami ustawowymi w przypadku uchybienia terminowi płatności;

VII. ustalił, że wnioskodawczynie poniosła nakłady z majątku osobistego na majątek wspólny po 10 kwietnia 2012 r. w postaci spłaty kredytu hipotecznego obciążającego nieruchomości opisaną w pkt I ppkt 1) w wysokości 37 607,70 zł i z tytułu ich rozliczenia zasądził na jej rzecz od uczestnika kwotę 18 803,85 zł, płatną w terminie dwóch miesięcy od uprawomocnienia się postanowienia z odsetkami ustawowymi w na wypadek uchybienia terminowi płatności;

VIII. oddalił żądanie wnioskodawczynie o rozliczenie kwoty 26 492,90 zł z tytułu spłaconego przez nią zobowiązania kredytowego wobec banku [X.], kosztów egzekucyjnych, kwoty 12 837,50 zł z tytułu poniesionych przez nią stałych zaliczek na pokrycie kosztów zarządu nieruchomością opisaną w pkt I ppkt 1) , kwoty 20 450,00 zł z tytułu wypłat dokonanych przez uczestnika w maju 2011 r. z rachunku w banku [Y.];

IX. oddalił żądanie wnioskodawczynie o rozliczenie przysługujących jej od uczestnika zaległych alimentów;

W pkt X I XI orzekł o kosztach postępowania.

Sąd Okręgowy w T., uwzględniając apelację uczestnika, postanowieniem zaskarżonym skargą kasacyjną zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w punktach:

1. III - w ten sposób, że oddalił żądanie wnioskodawczynie uwzględnienia w podziale majątku wierzytelności z tytułu działalności gospodarczej prowadzonej przez uczestnika;
2. VI - w ten sposób, że przyznał wnioskodawczynie wierzytelność opisaną w pkt II w wysokości 105 000,00 zł i zasądził na jej rzecz od uczestnika tę kwotę, płatną w terminie jednego roku od uprawomocnienia się

orzeczenia z odsetkami ustawowymi w przypadku uchybienia terminowi płatności i orzekł o kosztach postępowania za drugą instancję.

Sąd Okręgowy uznał za zasadne zarzuty apelacji podważające objęcie dokonanym podziałem majątku wspólnego środków pieniężnych w kwocie 904 123,00 zł, przelanych przez uczestnika z rachunku bankowego spółki, której był współnikiem, na rachunek własny w czasie trwania wspólności majątkowej. Wskazał, że środki te zostały rozdysponowane przez uczestnika w latach 2008 - 2012, a więc przed ustaniem wspólności majątkowej. Przyjął, że takim przypadkiem, jeżeli – jak twierdziła wnioskodawczyni - stanowiły one składnik majątku wspólnego i zostały zużyte przez uczestnika bezprawnie, ich rozliczenie powinno nastąpić nie podstawie art. 45 k.r.o. a nie – jak uczynił to Sąd pierwszej instancji – w oparciu art. 415 k.c. Podkreślił jednak, że wnioskodawczyni nie wykazała przesłanek usprawiedliwiających odpowiedzialność uczestnika na podstawie tego przepisu, choć na niej spoczywał w tym zakresie ciężar ich udowodnienia. Niezależnie od tej oceny wskazał, że sporne środki pieniężne nigdy nie stanowiły składnika majątku wspólnego, dlatego też nie podlegały podziałowi w ramach niniejszego postępowania.

W skardze kasacyjnej wnioskodawczyni, w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej, zarzuciła naruszenie art. 45 § 1 k.r.o. przez błędną wykładnię oraz art. 45 § 1 w związku z art. 31 § 2 pkt 1 k.r.o. i art. 567 § 1 k.p.c. przez ich niezastosowanie. Drugą podstawę kasacyjną wypełniła zaś zarzutami naruszenia art. 231 w związku z art. 233 k.p.c. oraz art. 234 k.p.c. przez dokonanie wybiórczej oceny zgromadzonego w sprawie materiału, pomijającej jego istotną część i – ewentualnie – art. 618 k.p.c. przez jego niezastosowanie. W konkluzji wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, bądź też o uchylenie tego orzeczenia i oddalenie apelacji uczestnika.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną uczestnik wniósł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przed przystąpieniem do oceny zasadności skargi kasacyjnej należy zauważyć, że może ona zostać przeprowadzona tylko w części, w której skarga ta jest dopuszczalna.

Wnioskodawczynie wskazała, że zaskarża postanowienie Sądu Okręgowego w T. w całości i w takim zakresie domaga się uchylenia tego orzeczenia. Wobec takiego oznaczenia zakresu zaskarżenia należy zauważyć, że Sąd Okręgowy, uwzględniając apelację uczestnika, zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w punktach III i VI w ten sposób, że oddalił żądanie objęcia podziałem majątku wspólnego wierzytelności z tytułu działalności gospodarczej uczestnika i o wartość tej wierzytelności (452 061,50 zł) obniżył zasądzoną na rzecz wnioskodawczynie kwotę 557 061,50 zł do kwoty 105 000 zł, stanowiącej wierzytelność powódki z tytułu zbycia przez uczestnika lokalu mieszkalnego wchodzącego w skład majątku wspólnego byłych małżonków. Wnioskodawczynie nie ma zatem interesu prawnego w zaskarżeniu w całości rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego zawartego w pkt I lit. b, zasądzającego na jej rzecz wierzytelność z tytułu zbycia lokalu mieszkalnego objętego wspólnością majątkową, co – zgodnie z utrwalonym stanowiskiem judykatury (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 15 maja 2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014, nr 11, poz. 108 oraz wyroki Sądu Najwyższego: z 25 lutego 2015 r., V CSK 450/14 i z 2 lipca 2015, V CSK 421/14 – nie publ.) - czyni ją w tym zakresie niedopuszczalną. Na marginesie wypada zauważyć, że skarżąca w ramach żadnej z przytoczonych podstaw kasacyjnych nie podniosła zarzutów podważających korzystne dla niej rozstrzygnięcie.

Skoro skarga kasacyjna została jednak skierowana również przeciwko rozstrzygnięciu uwzględniającemu żądanie skarżącej, to w tej części - jako niedopuszczalna - podlegała odrzuceniu na podstawie art. 398⁶ § 3 w zw. z art. 398⁶ § 2 k.p.c.

Zasadność skargi kasacyjnej mogła zostać oceniona jedynie w części odnoszącej się do rozstrzygnięcia Sądu drugiej instancji dotyczącego wierzytelności z tytułu działalności gospodarczej uczestnika w ramach spółki cywilnej z jego udziałem.

Sąd Okręgowy przyjął, iż wierzytelność ta nie mogła zostać rozliczona w postępowaniu podziałowym, gdyż wnioskodawczyni nie wykazała, że stanowiła ona składnik majątku wspólnego, ani - gdyby nawet przyjąć odmienne założenie - że zostały spełnione przesłanki do dokonania takiego rozliczenia, przewidziane w art. 415 k.c. mogącym stanowić jego podstawę. Podniesionym w skardze kasacyjnej zarzutom kwestionującym trafność tej oceny nie można odmówić słuszności.

Podział majątku wspólnego obejmuje składniki będące elementami tego majątku w chwili ustania wspólności majątkowej małżonków. W skład majątku wspólnego wchodzi co do zasady - zgodnie z art. 31 § 1 i § 2 pkt 1 k.r.o. - przedmioty majątkowe nabyte w trakcie trwania wspólności ustawowej przez oboje małżonków lub jednego z nich, w tym dochody z działalności zarobkowej każdego z małżonków. Przytoczony przepis stwarza domniemanie przynależności do majątku wspólnego wymienionych w nim składników a wszelkie wątpliwości w tym zakresie należy rozstrzygać na korzyść majątku wspólnego. (zob. uchwały Sądu Najwyższego: z 24 lipca 1997 r., III CZP 26/97, OSNC 1998, Nr 4, poz. 3; z 11 września 2003 r., III CZP 52/03, OSNC 2004, Nr 11, poz. 169; z 13 marca 2008 r., III CZP 9/08, OSNC 2009, Nr 4, poz. 54; z 7 lipca 2016 r., III CZP 32/16, OSNC 2017, Nr 5, poz. 57). Brak przynależności konkretnego przedmiotu majątkowego do majątku wspólnego powinien zatem wykazać zainteresowany tym małżonek.

Z ustaleń przyjętych za podstawę zaskarżonego postanowienia wynika, że w czasie trwania wspólności majątkowej, tj. w okresie od 2008 r. do 2012 r., uczestnik przelał z rachunku bankowego spółki na rachunek własny kwotę 3 537 773,00 zł, zaś z tego rachunku na rachunek spółki – 2 633 650,00 zł. Na skutek tych operacji na rachunku uczestnika pozostała nadwyżka w kwocie 904 123,00 zł. Sąd Rejonowy uznał, tę nadwyżkę za dochód z działalności zarobkowej, stanowiący z mocy - art. 31 § 2 pkt 1 k.r.o. - składnik majątku wspólnego podlegający podziałowi. Sąd Okręgowy zakwestionował tę ocenę, wskazując, że podziałem mogły zostać objęte jedynie składniki (m.in. zysk) przysługujące uczestnikowi w czasie trwania spółki w wyniku zarządzania jej majątkiem, zaś wnioskodawczyni okoliczności tej nie wykazała. Wskazał przy tym na duże prawdopodobieństwo, że wspólnicy - działając na granicy prawa, a być

może z jego naruszeniem - wyprowadzali z niej kapitał, który nie miał nic wspólnego z zyskiem. Trafnie zarzuciła skarżąca, że przytoczona ocena jest wynikiem naruszenia reguł dowodowych obowiązujących przy ustalaniu składników majątku wspólnego w postępowaniu o jego podział. Skoro uczestnik kwestionował przynależność do majątku wspólnego środków pieniężnych zgromadzonych na swoim rachunku, to powinien tę okoliczność wykazać. Bezpodstawne przerzucenie przez Sąd Okręgowy ciężaru dowodu w tym zakresie na wnioskodawczynię nie pozwala skutecznie odeprzeć zarzutu naruszenia art. 234 k.p.c. oraz art. 31 § 2 pkt 1 k.p.c. Podstawy do tego nie stanowią zastrzeżenia Sądu drugiej instancji co do legalności dokonanych przez uczestnika przesunięć środków pieniężnych z rachunku spółki na rachunek osobisty, gdyż – jak wyjaśnił to Sąd Najwyższy w uchwale z 29 czerwca 2010 r., III CZP 42/10, OSNC – ZD 2010, Nr D, poz. 124 – nawet przedmioty majątkowe uzyskane w czasie trwania wspólności ustawowej przez jednego z małżonków z przestępstwa, wchodzą w skład majątku wspólnego na podstawie art. 32 § 1 k.r.o.

Stanowcza ocena zarzutu naruszenia art. 45 § 1 k.r.o. może być przeprowadzona po dokonaniu ustaleń faktycznych z poszanowaniem obowiązujących w tym zakresie reguł dowodzenia. Skoro jednak Sąd Okręgowy – z powołaniem się na orzecznictwo Sądu Najwyższego (wyrok z 5 października 2016 r., III CSK 382/15 oraz postanowienia: z 4 listopada 1999 r., II CKN 523/98 i z 30 czerwca 2016 r., I CSK 458/15 – nie publ.) - wykluczył możliwość zastosowania tego przepisu przy podziale majątku wspólnego do rozliczenia bezprawnie wydatkowanych lub roztrwonionych środków pieniężnych zgromadzonych w czasie trwania wspólności majątkowej, wskazując na konieczność zastosowania do tego rozliczenia art. 415 k.c., wypada zauważyć - co dostrzegł Sąd Rejonowy - że w orzecznictwie Sądu Najwyższego zaprezentowano również, przekonująco uargumentowany, pogląd przeciwny, opiewający się za stosowaniem w takim przypadku w pierwszej kolejności przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (art. 45 k.r.o. w drodze analogii; zob. postanowienie z 12 maja 2016 r., IV CSK 600/15 oraz uchwała z 15 września 2004 r., III CZP 46/04, OSNC 2005, Nr 9, poz. 152). Konsekwencją tego zapatrywania, aprobowanego przez skład orzekający, musi być odrzucenie możliwości stosowania

do rozliczenia bezprawnie rozdysponowanego składnika majątku wspólnego przez jednego z małżonków odmiennych - od wskazach wyżej – reguł dowodzenia.

Z tych względów Sąd Najwyższy skargę kasacyjną w zakresie, jakim była ona dopuszczalna uwzględnił i przekazała sprawę Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).

[as]